

Nadežda Silaški

Univerzitet u Beogradu
Ekonomski fakultet

MOĆ I FUNKCIJE METAFORA U PANDEMIJSKOM DISKURSU¹

Sažetak: Metafore predstavljaju moćan kognitivni i strateški komunikacioni instrument u rukama dominantnih učesnika u pandemijskom diskursu, o čemu svedoče i mnoga dosadašnja istraživanja (npr. Musolff, Breeze, Kondo, & Vilar-Lluch, 2022; Nerlich, 2020; Olza et al., 2021; Semino, 2021; Silaški & Đurović, 2022a, 2022b; Wicke & Bolognesi, 2020). U radu se bavimo metaforama u pandemijskom diskursu u Srbiji, koji ovde definišemo kao diskurs političke elite i medicinskih stručnjaka realizovan tokom 2020. i 2021. godine i to najčešće kroz obraćanja političara preko sredstava javnog informisanja, odnosno lekara na redovnim sednicama Kriznog štaba (*primarni* pandemijski diskurs), kao i diskurs informativnih medija na temu pandemije, *sekundarni* pandemijski diskurs. Rad je smešten u okvir *kritičke analize metafora* (Charteris-Black, 2004, 2019, 2021; Musolff, 2006, 2016; Musolff, Breeze, Kondo, & Vilar-Lluch, 2022), i to onaj njen deo koji afirmiše *diskursni pristup* metaforama (Cameron & Deignan, 2006; Semino, 2008, 2020, 2021). Analiza odabranog korpusa pokazala je da različite metafore (RATA, SPORTA, PRIRODNE SILE, te mnoštvo nekonvencionalnih, kreativnih metafora) u pandemijskom diskursu u srpskom jeziku obavljaju nekoliko strateški značajnih i međusobno isprepletanih funkcija. Takva njihova multifunkcionalnost još jednom dokazuje da su metafore moćno sredstvo kreiranja željenih stvarnosti u skladu sa potrebama i agendama političkih elita.

Ključne reči: metafora, pandemijski diskurs, srpski, metafore SPORTA i RATA, metafora PRIRODNE SILE, kreativne metafore, funkcije metafora.

1. Uvod

Poznato je da u kriznim društveno-političkim događajima političke elite pažljivo biraju raznovrsna jezička sredstva koja im stoje na raspolaganju kako bi iskoristile njihovu ubeđivačku moć i na najbolji način uverili publiku u ispravnost svojih postupaka. S druge strane, u želji da zvuče što bombastičnije i obezbede što veću gledanost i čitanost, i mediji posežu za jednako korisnim i efektnim sredstvima. I tek površan uvid u javni diskurs zemalja zahvaćenih pandemijom koronavirusa navodi na zaključak da su metafore predstavljale i još uvek predstavljaju moćan kognitivni, jezički i strateški komunikacioni instrument u rukama dominantnih učesnika u kriznom diskursu, u stanju da obuhvati različite aspekte ove nezapamćene global-

¹ Sredstva za realizaciju ovog istraživanja obezbeđena su od strane Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

ne zdravstvene krize i usmeri percepcije takvog jednog događaja na željeni način. Razlog tome je između ostalog i to što je u kognitivnolingvističkim istraživanjima odavno potvrđeno da metafora nije samo jezička figura sa dekorativnom ulogom u diskursu, već i snažan kognitivni instrument ubeđivanja, kao i da „način na koji se društveni problemi metaforički konstruišu u medijima (i od strane političkih elita) mogu uticati na to kako javnost doživljava te probleme” (Charteris-Black, 2004).

S obzirom na kompleksnost i izrazitu apstraktnost *krize* kao fenomena, njena metaforička konceptualizacija ima za cilj, između ostalog, da prenese važne poruke različitim publikama na jasan, jednostavan i svima razumljiv način, kao i da istakne moguće negativne posledice takvih kriznih situacija. To je već dokazano u ranijim istraživanjima različitih vrsta diskursa koji se mogu podvesti pod kategoriju tzv. *kriznog diskursa*, diskursa krizne komunikacije, pod kojim ovde podrazumevamo diskurs o nekom složenom fenomenu koji se po svojoj sveprisutnosti, neizbežnosti i remetilačkom karakteru, disruptivnosti, društveno produkuje i konstituše kroz simbiozu teksta i konteksta, sa ciljem da se manipulacija jezikom iskoristi za promenu percepcija o krizi (De Rycker & Mohd Dona, 2013). Spomenućemo samo one studije koje su se bavile diskursom različitih vrsta prethodnih zdravstvenih kriza, odnosno epidemija, kao što su AIDS, Ebola, SARS ili ptičji grip (Balteiro, 2017; Joffe & Haerhoff, 2002; Nerlich & Halliday, 2007; Nerlich, Hamilton, & Rowe, 2022; Ribeiro et al., 2018; Sontag, 1989; Wallis & Nerlich, 2005). Metaforama u pandemijskom diskursu u srpskom jeziku bavile su se do sada Silaški i Đurović (2022a), Silaški i Đurović (2022b), Đurović i Silaški (u štampi), kao i Slijepčević Bjelivuk i Nikolić (2021) i Slijepčević Bjelivuk (2021), poslednje dve studije iz drugačijeg ugla u odnosu na ovaj rad, naime metaforama kao prvenstveno jezičkim fenomenom i izmenama u rečniku srpskog jezika kao posledici pandemije (Slijepčević Bjelivuk & Nikolić, 2021), odnosno najčešćim metaforama kao pojmovnim mehanizmima u novinskim naslovima tekstova koji se tiču pandemije (Slijepčević Bjelivuk (2021).

Metafore pomažu da se složene, apstraktne i osetljive pojave, što su u terminologiji osnivača teorije pojmovne metafore Lejkofa i Džonsona (Lakoff & Johnson, 1980) *ciljni domeni*, lakše razumeju pomoću konkretnijih, opipljivijih pojava (tj. *izvornih domena*), na primer kada se migrantska kriza doživljava kao poplava, ili kada se ekonomije u periodu svetske finansijske krize poimaju kao bolesni ljudski organizmi. Nije onda ni čudo da je najava pandemije Kovida 19 i krize nezapamćenih razmera koja će potom uslediti započela upravo metaforama u govorima velikog broja evropskih i svetskih političara na vlasti. Sledi nekoliko primera, koji se odnose na tadašnjeg premijera Velike Britanije Borisa Džonsona, tadašnjeg predsednika SAD Donalda Trampa, te predsednika Srbije Aleksandra Vučića, koji su u razmaku od samo nekoliko dana sredinom marta 2020. godine u svojim obraćanjima javnosti povodom pojave novog virusa dali sledeće metaforične izjave:

(1) Yes this enemy can be deadly, but it is also beatable – and we know how to beat it. [...] And however tough the months ahead we have the resolve and the resources to win the fight. [...] We must act like any wartime government. (Boris Džonson, 17. mart 2020, konferencija za štampu)

(2) The world is at war with a hidden enemy. WE WILL WIN! We have to get rid of this, we have to win this war and ideally quickly. (Donald Tramp, 17. mart 2020)

(3) Srbija je od danas u ratu protiv nevidljivog protivnika, opasnog i opakog protivnika, kog naša zemlja mora da pobedi. Borba koja je pred nama je borba za one koji su stvarali ovu zemlju, gradili ovu zemlju [...] ali i za budućnost naše Srbije, rekao je Vučić. (Aleksandar Vučić, *RTSI*, 15. mart 2020, proglašenje vanrednog stanja)

Pandemija je, dakle, i kod nas i u drugim zemljama u retorici političkih elita dočekana metaforama, i to jednom od vrlo konvencionalnih metafora, metaforom RATA, a terminologija koja pripada semantičkom polju rata na samom početku epidemije, dakle od marta 2020, sudeći prema dosadašnjim istraživanjima (Hanne, 2022; Musolff et al., 2022; Nerlich, 2020; Olza et al., 2021; Semino, 2021; Wicke & Bolognesi, 2020), predstavljala je gotovo univerzalno sredstvo za predstavljanje zaraze širokoj javnosti od strane političkih elita u kriznoj komunikaciji diljem sveta.

U ovom radu se bavimo metaforama u pandemijskom kao kriznom diskursu u Srbiji u pokušaju da odgovorimo na sledeća pitanja: (1) u čemu se sastoji moć metafora u pandemijskom diskursu i kako se ona ispoljava? i (2) koje su najvažnije funkcije koje metafore obavljaju u toj vrsti kriznog diskursa?

2. Teorijski okvir

Rad je smešten u teorijski okvir koji kombinuje *kritičku analizu diskursa* (Cap, 2017; Flowerdew & Richardson, 2018; Hart, 2015; Hart & Cap, 2014; Semino, 2008, 2021) sa kognitivnim pristupom metaforama, a takvo prožimanje dva teorijska modela najuspešnije je i sa najboljim sinergetskim efektom izraženo kroz *kritičku analizu metafora*, čiji su glavni predstavnici Čarteris-Blek (Charteris-Black, 2004, 2019, 2021) i Muzolf (Musolff, 2006, 2016; Musolff & Zinken, 2009; Musolff et al., 2022). Konkretnije, reč je o *diskursnom pristupu metaforama*, u kome se metafore ne posmatraju izolovano od konteksta u kojem su nastale, već su njime uslovljene, i to pre svega vanjezičkim društvenim faktorima i institucionalnim okvirima konkretnog situacionog konteksta, kao i širim društveno-političkim kontekstom unutar kojih nastaje diskurs, a koji oblikuje značenje metafora. Diskurs se ovde shvata kao „društveno konstitutivan u istoj meri koliko i društveno uslovljen” (Fairclough & Wodak, 1997: 258). Glavni cilj kritičke analize metafora je otkrivanje političkih i ideoloških motivacija u procesu produkcije diskursa, onih motivacija koje su zamaskirane ili tek implicitno prisutne. Ovakva vrsta analize nam može ukazati na motive na kojima počiva izbor jedne, a ne neke druge metafore od strane učesnika u diskursu, jer su prema postulatima kritičke analize metafora one pouzdano i efikasno sredstvo ubeđivanja, te mogu uticati, putem izbora i doslednog korišćenja određene metafore u javnom diskursu, na formiranje određenog načina mišljenja i shvatanja stvarnosti koja nas okružuje. Drugim rečima, promenom dominantne metafore u diskursu moguće je promeniti način na koji doživljavamo određeni aspekt društvenog ili političkog života, određenu društvenu pojavu. Dakle, metafore ovde smatramo instrumentima koji pomažu u razumevanju određenih

društvenih procesa, pa ih zato nazivamo *diskursnim metaforama*, tj. onima koje su „konceptualno utemeljene, ali čije značenje oblikuje i njihova upotreba u određenom trenutku ili u konkretnom kontekstu” (Koteyko & Ryazanova-Clarke, 2009: 114), u našem slučaju pandemiji koronavirusa. Prema ovakvom shvatanju metafora se tretira kao kombinacija jezičkih, pojmovnih i društveno-kulturoloških aspekata, a posebno i kao jezički i kao kognitivni fenomen (Cameron & Deignan, 2006: 674). Jedan od najvažnijih aspekata metafore jeste njena afektivna moć koja se ogleda kroz „verovanja, stavove, vrednosti i emocije učesnika” u diskursu (Cameron & Deignan, 2006: 674), pa se akcenat u definisanju metafore stavlja ne samo na njenu kognitivnu ulogu u razumevanju na osnovu analogije između dva različita pojma, već i onu pragmatsku, koja proističe iz „osnovne svrhe metafora da utiču na mišljenja i stavove putem ubeđivanja” (Charteris-Black, 2004: 21). Glavni cilj kritičke analize metafora zasniva se na činjenici da metafore mogu da otkriju mnogo više od onoga što govornici površinski iskazuju putem jezika, pa se i skrivene strane kriznog diskursa i učesnika u njemu mogu lakše dekonstruisati i kritički rasvetliti.

Ovde ću zagovarati i stav da se metafore u pandemijskom diskursu, kao i u drugim vrstama kriznog diskursa, često koriste namerno i svesno, te se u tom smislu oslanjam i na Stenovo shvatanje namernih, hotimičnih (*deliberate*) metafora (Steen, 2011, 2017) po kome se takve metafore smatraju trodimenzionalnim spojem jezičkih, konceptualnih i komunikativnih namera kreatora diskursa (v. Musolff, 2016; Steen, 2011, 2017), gde se poseban naglasak stavlja na treću dimenziju, komunikativni kontekst u kojem se metafore koriste. Prema ovom shvatanju, namerne ili hotimične metafore se konstruišu na takav način da pošiljalac, korišćenjem neke metafore, instruiira primaoca poruke da koristi određeni izvorni domen (npr. domen RATA) da bi mislio o ciljnom domenu te metafore (PANDEMIJI). U ovom smislu, namerne metafore u pandemijskom diskursu služe za ostvarenje konkretnih društveno-komunikativnih namera (Musolff, 2016: 92) prenosioca poruke (u našem slučaju, predstavnika političke elite i medicinskih stručnjaka), odnosno kao sredstvo perspektivizacije – sredstvo za promenu perspektive („perspective changers” (Steen, 2011: 84)), te predstavljaju svesne izbore na osnovu kojih učesnici u diskursu u njemu funkcionišu (Musolff, 2016: 92), saobražene su sa kontekstom u kome se proizvode, kao i u njemu dominantnim ideologijama i evaluacijama.

3. Korpus istraživanja i metod

Kada je reč o korpusu istraživanja, najpre bi trebalo definisati pandemijski diskurs i šta pod njim podrazumevam u ovom radu. Kao i u dosadašnjim svojim istraživanjima kriznih diskursa, pandemijski diskurs ovde definišem kao deo javnog diskursa koji se sastoji iz (1) primarnog i (2) sekundarnog pandemijskog diskursa (v. Silaški, Đurović, & Radić-Bojanić, 2009), i datira iz 2020. i 2021. godine, tačnije iz perioda između 12. marta 2020. i 31. decembra 2021. godine.

Primarni pandemijski diskurs odnosi se na javna obraćanja političke elite, uglavnom obraćanja predsednika Srbije Aleksandra Vučića, naročito ona od 12. i od

15. marta, kada je uvedeno vanredno stanje, te nekoliko njegovih kasnijih govora i javnih nastupa na nacionalnim televizijama, kao i izjave za javnost drugih političara na vlasti povodom pandemije. U primarni pandemijski diskurs svrstavam i redovne konferencije za novinare Kriznog štaba zaduženog za uvođenje i sprovođenje epidemioloških mera, dakle i medicinskih stručnjaka i političara, najčešće predstavnika Ministarstva zdravlja i čelnika ili predstavnika relevantnih zdravstvenih institucija. *Sekundarni pandemijski diskurs* odnosi se na diskurs informativnih medija (između ostalih, *Danas*, *NI*, *RTS*, *Blic*, *Politika*, *Direktno*, *Telegraf*, *Mondo*, *NovaS*, *BBC News na srpskom*, itd.), odnosno novinara, reportera i kolumnista, koji su prenosili, modifikovali ili tumačili izjave političara i medicinskih stručnjaka u tom periodu, kao i izjave onih lekara koji nisu bili članovi Kriznog štaba, te njihovih izjava i intervju datih izvan sednica Kriznog štaba.

Smatram da diskursno opredeljena kritička analiza metafora ne zahteva kručno, pedantno i pomno pridržavanje postojećim metodama identifikacije lingvističkih metafora (Pragglejaz Group, 2007; Steen et al., 2010), koje insistiraju na analizi reč-po-reč pri utvrđivanju šta je metaforično i na konsultovanju rečnika u tom procesu razlikovanja između doslovnog i metaforičnog. Ovde sam se, delimično, oslonila na obe metode, kao i na metodu identifikacije lingvističkih metafora u srpskom jeziku (Bogetić, Bročić, & Rasulić, 2019), ali i na intuiciju izvornog govornika, dok izvorima metaforičnosti nisam smatrala isključivo reči, već i fraze, pa i čitave rečenice i duže delove teksta. Iz tog razloga, u navedenim primerima koji će poslužiti kao ilustracija metafora i njima pripadajućih jezičkih izraza neće biti posebno istaknutih reči ili delova rečenice, već će se ceo primer tretirati kao metaforičan. Ovakav pristup je liberalniji, ali pogodniji za diskursna istraživanja. Napomenuću još da je isti korpus istraživanja već korišćen u Silaški i Đurović (2022a) i Silaški i Đurović (2022b), tako da je obezbeđena dvostruka procena metaforičnosti.

Transkripti govora i konferencija za novinare, izjave i novinski članci koji su sadržali jezičke metafore, ukupne dužine od oko 60.000 reči, pažljivo su iščitani, nakon čega su identifikovane jezičke metafore svrstane u nekoliko pojmovnih domena koji, pokazalo se, obavljaju jednu ili više različitih funkcija u pandemijskom diskursu. Otud rad počiva na kvalitativno opredeljenoj analizi odabranog korpusa.

Na kraju treba naglasiti da ovde nisu odvojeno analizirani niti komparativno upoređivani primarni i sekundarni pandemijski diskurs u pogledu metaforičnosti i funkcija metafora. Takođe, u fokusu istraživanja nije bila frekvencijska analiza upotrebe metafora niti metaforička gustina odabranih tekstova.

4. Funkcije metafora u pandemijskom diskursu

4.1. Metafore RATA i SPORTA

Vratimo se sada uvodu i ratnim metaforama koje su odlikovale sami početak pandemije i prve reakcije na pojavu virusa. Koju je konkretnu funkciju ili funkcije obavljala ta metafora u pandemijskom diskursu?

Kako tvrdi Semino (Semino, 2008: 100), „izvorni domen RAT ima veoma širok opseg, jer se može metaforički primeniti na bilo koji iskustveni domen koji podrazumeva teškoće, opasnost, ulaganje truda i neizvesne ishode”, drugim rečima koristi se „u vezi sa posebno ozbiljnim i teško rešivim problemima, kao i inicijativama i strategijama koje bi trebalo da doprinesu njihovom rešavanju.” Ne iznenađuje, dakle, što je metaforički scenario rata, u terminologiji Muzolfa (Musolff, 2006), i čitav taj semantički okvir sa izrazima poput *neprijatelj*, *bitka*, *boriti se*, *pobediti*, *oružje*, *vojska*, *pobeda*, *poraz*, itd. veoma pogodan za metaforičku eksploataciju u slučaju pandemijskog diskursa, pogotovo imajući u vidu čitav niz strukturnih preslikavanja između pojmovnih domena, RATA kao izvornog, odnosno PANDEMIJE kao ciljnog, kao što su ona između virusa i neprijatelja, zdravstvenih radnika i vojske, zaraženih ili preminulih i ratnih žrtava, eliminacije virusa i pobede u ratu, itd. Premda je teško zamisliti borbu protiv personifikovanog „nevidljivog neprijatelja”, kako je Kovid 19 najčešće metaforički konstruisan u to vreme, slika naoružanih vojnika pojačava percepciju koronavirusa kao agresora, što, s druge strane, treba da podstakne patriotska osećanja prema ugroženoj otadžbini, jedinstvo i solidarnost, i time otkloni svaku sumnju u pogledu ishoda rata i krajnjeg pobednika u borbi protiv virusa. To je potpuno u skladu sa opštim i uobičajenim implikacijama metaforičkog okvira RATA da, prema rečima Čarterisa-Bleka (Charteris-Black, 2019: 104), „kreira klimu moralne prinude jer nam intuicija govori kako je sve dozvoljeno ukoliko se prikaže kao doprinos konačnoj ,pobedi““. Navešću nekoliko primera:

(4) U skladu sa tim, mi ćemo imati dve vrste bitaka koje moramo da pobedimo. Jedna je bitka za očuvanje zdravlja naših ljudi, za očuvanje zdravlja pre svega naših najstarijih koji su najugroženiji, onih [...] koje korona virus ili COVID-19 pogađa najbrže i [...] nažalost najefikasnije. (RTSI, 12. mart 2020)

(5) „Nemojte da otpuštate ljude”, rekao je predsednik Vučić i ponovio da „predaja nikad neće biti opcija”. (RTSI, 21. mart 2020)

(6) Borićemo se na najjači i najžešći način da sačuvamo svakog čoveka, svaku glavu u Srbiji. (RTSI, 12. mart 2020)

U takvim okolnostima, metafora RATA imala je još jednu važnu funkciju na početku pandemije, osim one koja se odnosi na zbijanja redova i jačanje patriotizma, solidarnosti i jedinstva među građanima. Naime, metaforički okvir RATA veoma je pogodan i za prebacivanje odgovornosti vlasti (ne samo političke elite, već i tzv. struke koja se okupila u Kriznom štabu) na same građane, na „neprijatelje” u sopstvenim redovima, što je omogućeno metaforičkim prenosom prema potrebama političkih elita u javnom diskursu koji sasvim lako, pogotovo ako je prisutna i eksplicitna namera, sklizne pod ideološki kišobran.

Upravo se to desilo u Srbiji nakon uvođenja nekih od najrestriktivnijih, pa i najrepresivnijih epidemioloških mera u Evropi i kada su metafore poslužile kao izuzetno pogodno i efikasno sredstvo ubeđivanja da se nalazimo u ratnom stanju, a kad je na snazi ratno stanje onda i građani moraju da se ponašaju kao poslušni i lojalni vojnici koji bezpogovorno izvršavaju naredbe svog ratnog komandanta. Kada

se jednom ustanovi i formira „ratni” metaforički okvir mišljenja, onda je lako, pored samog virusa kao objektivne pretnje, dodavati i druge „neprijatelje” protiv kojih se treba „boriti” i koje treba „eliminirati”. Ovakav metaforički okvir nailazi na naročito plodno tle u autoritarnim režimima jer pruža izvrsno opravdanje za mere bilo kog stepena represivnosti koje se uvode, kako glasi metaforičko obrazloženje, isključivo sa jednim ciljem: da se „protivnik savlada” svim postojećim sredstvima. Stoga metafora RATA, uz sistematsko i dosledno predstavljanje koronavirusa kao neprijatelja protiv koga je neophodno boriti se, ima funkciju legitimizacije političkih odluka i praksi.

Tri su glavna izvora ubeđivačke moći metafore RATA (Flusberg, Matlock, & Thibodeau, 2018: 4), a sva tri se manje ili više svode na opšta svojstva pojmovnih metafora, naime (1) da metafora RATA poseduje jasno definisanu strukturu znanja koja se lako preslikava sa izvornog na ciljni domen, (2) da jedna jezička zajednica poseduje zajedničko, prethodno iskustvo sa ratom, ili putem direktnog učešća ili posredno, putem izloženosti kroz medije, što rat čini kulturološki bitnim aspektom te zajednice, kao i (3) da je znanje o ratu duboko usađeno u društvo, jer i mnoge druge pojave dele sličnu metaforičku strukturu (spomenimo samo rat ili borbu protiv korupcije, rat protiv organizovanog kriminala, rat protiv bora/celulita itd.).

Interesantan je i iznenadni konceptualni prelazak na metafore SPORTA u pandemijskom diskursu u Srbiji u trenutku kad je to odgovaralo političkim elitama. Naime, premda su od samog početka pandemije rado pribegavale metafori RATA i bogatom instrumentariju pojmovnih preslikavanja između rata i pandemije, što je njeno najizrazitije svojstvo, došlo je do iznenadnog i neočekivanog zaokreta ka drugoj, premda bliskoj, metafori – agresivni aspekti metafore RATA zamenjeni su mekšim, suptilnijim i manje konfrontacionim aspektima metafore SPORTA (Silaški & Đurović, 2022a). Ovakav neočekivan i vrlo verovatno svesno izabran konceptualni zaokret posledica je izmenjenog društveno-političkog konteksta, te hitne potrebe da se ublaži ozbiljnost epidemiološke situacije i stanovništvo ubedi kako je potpuno bezbedno izaći na izbore koji je najpre trebalo da se održe 20. aprila 2020, ali koji su zbog pandemije odloženi i konačno održani dva meseca kasnije, 21. juna 2020, i to uprkos očigledno prisutnim rizicima po javno zdravlje i jasnih upozorenja pojedinih medicinskih stručnjaka o opasnostima kojima se glasači izlažu. Navešću nekoliko primera gde je uočljiv taj konceptualni zaokret:

(7) Upitan kako vidi izjavu epidemiologa Predraga Kona da u ovoj utakmici Srbija uspešno vodi, ali da je završeno tek prvo poluvreme, Vučić je rekao da i on insistira na rezultatu na semaforu i da to bude pošten rezultat, a ne da se građani varaju. (*Ekspres*, 12. apr. 2020)

(8) Gotovo je prvo poluvreme, mi vodimo. Ali utakmica se igra do kraja. Ono što je pred nama je drugo poluvreme. Završili smo prvo – kazao je epidemiolog Predrag Kon. (*Blic*, 11. apr. 2020)

(9) Kada je reč o završetku pandemije, dr Todorović nije mišljenja da smo stigli do kraja. Pre bih rekao da smo do kraja maja-početka juna u prvom poluvremenu. To znači da ćemo imati jednu pauzu, kao u sportu, ali od septembra se moramo pripremiti za mogućnost novog talasa – ističe doktor. (*Srpski telegraf*, 5. maj 2020)

(10) Janković: Još igramo utakmicu sa virusom, rezultat zavisi od nas (naslov) (*RTV*, 12. jun 2020)

Ovo bi bio i izvrstan primer ubeđivačke moći tzv. *metafora indukovanih neposrednim kontekstom* (Kövecses, 2005; Semino, 2008) – naime, otprilike u isto vreme, nakon dugog perioda bez sportskih događaja, trebalo je u Beogradu, i to u prisustvu gledalaca na stadionu, da se odigra derbi između *Crvene zvezde* i *Partizana*, što je po svemu sudeći doprinelo prelasku sa metafora RATA na metafore SPORTA, kao pogodnije i korisnije u datom trenutku. Manipulacija metaforama u javnom diskursu se i ovde pokazala korisnom za ostvarenje političke agende, a putem preokvirenja načina rezonovanja javnosti o pandemiji, u ovom slučaju o stepenu opasnosti kojom se izlažu glasači. Još jedanput se potvrdilo da su metafore u stanju da kreiraju stvarnosti u skladu sa unapred isplaniranim političkim ciljevima.

4.2. Metafore PRIRODNE SILE

I metafore PRIRODNE SILE pomoću kojih se prizivaju apokaliptična scenarija i stanovništvo zastrašuje katastrofičnim slikama još su jedno sredstvo ulivanja i širenja straha i bespomoćnosti u pandemijskom diskursu, pogotovo u onom sekundarnom, novinskom, gde dolazi do izražaja sasvim drugačiji razlog za pribegavanje metaforama – potreba za bombastičnim i senzacionalističkim izveštavanjem, čemu su građani bili podvrgnuti tokom najvećeg dela trajanja pandemije, što se pokazuje u sledećim primerima:

(11) *Apokalipsa* u Srbiji. Ne treba se čuditi što je došlo do nagle ekspanzije kovida 19. (*Danas*, 2. sep. 2021)

(12) *KATAKLIZMA*: Novi soj korone sa sobom donosi *KATASTROFU!* (*Espresso*, 22. dec. 2020)

Izgleda, međutim, da je ipak metafora PRIRODNE SILE predstavljala najsnažniji instrument afektivne manipulacije jer je u stanju da, zahvaljujući sposobnosti selektivnog isticanja i prikrivanja određenih aspekata pojava, akcentuje opasnost, strah i neizvesnost koji potiču od virusa i zaraze. Istovremeno je ova metafora, ako se koristi svesno, isplanirano i namerno, efikasno sredstvo usmeravanja percepcija, mišljenja i ponašanja pripadnika javnosti u željenom smeru, i to, kako su istraživanja pokazala (Olza et al., 2021; Pérez-Sobrino et al., 2022; Silaški & Đurović, 2011), nezavisno od jezika ili kulture u kojoj se produkuje krizni diskurs. Ona je, između ostalog, omogućila političkim elitama stvaranje kolektivne iluzije da je pandemija proizvod sile koju je nemoguće kontrolisati i zauzdati, van moći onih koji su zaduženi za donošenje najcelishodnijih odluka.

Jedna od metafora PRIRODNE SILE koja se pokazala izuzetno pogodnom u metaforičkom predstavljanju pandemije jeste metafora VATRE. Po rečima Semino (Semino, 2020, 2021), nekoliko je razloga koji ovu metaforu čine veoma efektivnim izvornim domenom. To su, pre svega, živopisnost i slikovitost, zatim iskustvena bliskost, mada ne nužno kroz neposredno iskustvo, bogatstvo elemenata te metafore i veliki broj raznovrsnih učesnika, i konačno, što se pokazalo važnim u slučaju pan-

demijskog diskursa, jasna evolucija požara kao događaja – odvijanje kroz jasno izdiferencirane faze, što ovu metaforu u ovoj vrsti diskursa čini pogodnom za obavljanje nekoliko funkcija: signalizira opasnost i neophodnost hitnog delovanja imajući u vidu destruktivnost i nemogućnost kontrolisanja požara, pomaže da se napravi jasna razlika između pojedinih faza pandemije, olakšava opisivanje nastanka pandemije i načine njenog širenja, i možda njena najvažnija funkcija – opravdava mere za obuzdavanje širenja zaraze (v. Semino, 2021: 54). Pogledajmo nekoliko primera:

(13) „Videli smo da čim mu se dozvoli, virus se širi kao požar u šumi, to je karakteristika ovog virusa”, dodaje ona [dr Darija Kisić Tepavčević] naglašavajući da disciplinom može da se spreči to širenje. (*B92*, 10. okt. 2020)

(14) Korona virus: „Ovo nije epidemija nego požar i mnogo je gore nego 4. decembra 2020. godine kada je bolnica otvorena”, rekla je Tatjana Adžić Vukićević, direktorka kovid bolnice u Batajnici. (*BBC na srpskom*, 8. sep. 2021)

(15) Koronavirus se razbuktao u celoj zemlji, zdravstveni sistem je na udaru (*Alo*, 25. mar. 2021)

I metafore VODE nezamenjivo su sredstvo za konstruisanje kriznog pandemijskog diskursa zahvaljujući negativnim konotacijama vode kao nečeg opasnog i pretećeg. Jezičke metafore u korpusu koje su najupečatljivije za metaforičko konstruisanje koronavirusa kao mase vode jesu *plima korona virusa*, *talas*, *potop*, *korona cunami*, *preplaviti*, *potopiti* itd., što se može uočiti u sledećim primerima:

(16) Nova plima korona virusa u Vojvodini. Novi, letnji talas korona virusa zapljusnuo je Vojvodinu skoro kao prethodni prolećni. (*Danas*, 5. jul 2020)

(17) Korona potopila Srbiju (*Blic*, 20. nov. 2020)

Posebno živopisne u ovom pogledu su metafora *cunamija*, kojom se ističu nemogućnost kontrole pandemije i žestina kojom se obrušila na veliki deo sveta, kao i metafora *snega*, odnosno *lavine*, pogodna za strukturisanje nekog neočekivanog i iznenadnog događaja čiji značaj i silina rastu i uvećavaju se, kao što se širila pandemija i uvećavale njena ozbiljnost i razmere. Dejstvo obe ove metafore ogleđa se u tome što se njihovi primaoci osećaju kao bespomoćne i pasivne žrtve okolnosti, odnosno prirodne sile van ljudske kontrole:

(18) Ako se „korona cunami” pod hitno ne zaustavi, epidemiološka situacija u Srbiji mogla bi potpuno da izmakne kontroli. (*Mondo*, 26. okt. 2020)

(19) „Korona lavina” se približava (*Mondo*, 22. okt. 2020)

Spomenimo, unutar metafore PRIRODNE SILE, i metafore VETRA, posebno onih razorne snage, kao što su *uragan*, *tajfun* i *tornado*, koji su se pokazali vrlo pogodnim za izražavanje intenziteta i ozbiljnosti pandemijske krize.

(20) Korona uragan: U Nemačkoj prvi put preko 10.000 novozaraženih, u Meksiku milion! (*24 sedam*, 22. okt. 2020)

(21) Korona k'o tornado: Evropljani idu pod ključ (*NovaS*, 26. okt. 2020)

(22) OMIKRON JESTE POČETAK KRAJA PANDEMIJE! Došao je kao tajfun, verovatno će tako i da ode! (*Mondo*, 7. dec. 2021)

Funkcija metafore PRIRODNE SILE koja se odnosi na zastrašivanje i ulivanje osećaja bespomoćnosti, te njena izrazita emocionalna obojenost, blisko je povezana sa još jednom funkcijom te metafore, a to je da omogućava donosiocima odluka izbegavanje odgovornosti i njeno prenošenje na prirodu i njen nepredvidljiv i neobuzdan karakter. Naime, metaforičko konstruisanje pandemije kao nepredvidive prirodne sile prirode odvlači pažnju sa njenih tragičnih posledica i omogućava medicinskim ekspertima i drugim donosiocima odluka prebacivanje odgovornosti isključivo na silu koja je van njihovog uticaja. U procesu metaforizacije ovakve vrste, nosioci vlasti predstavljaju se kao pasivni posmatrači, nevine žrtve okolnosti. Ovde dolazi do izražaja viktimizacija kao jedna od često korišćenih diskurzivnih strategija pozitivnog samopredstavljanja (van Dijk, 2004) putem metafora u kriznom diskursu. Konceptualizacija apstraktnog pojma kao što je epidemija koronavirusa kao procesa koji se odvija bez uticaja i učešća ljudskog faktora služi da kamuflira nastanak i nepovoljni razvoj ovog događaja, te prikrije vršioce radnji i olakša legitimizaciju onih aktivnosti koje su nametnule političke i stručne elite u upravljanju pandemijskom krizom.

4.3. Kreativne metafore

Svoju persuazivnu moć, a naročito moć simplifikovanja, metafore su po svemu sudeći najviše ispoljile u periodu od januara 2021. nadalje, odnosno od trenutka kada je u Srbiji započela vakcinacija stanovništva. Sasvim očekivano, metafora RATA, unutar koje se vakcina doživljava kao oružje u borbi protiv virusa i tako nastavlja sa eksploatacijom bogate strukture ove metafore, poslužila je kao izvanredno sredstvo ubeđivanja, što se vidi iz sledećih nekoliko primera:

(23) „Počinjemo kontraofanzivu, počinjemo borbu sa oružjem u ruci, a to je u ovom slučaju vakcina”, rekao je epidemiolog Predrag Kon 24. decembra prošle godine pošto je među prvima primio jednu od vakcina koje su u upotrebi u Srbiji. (*BBC News na srpskom*, 13. jan. 2021)

(24) „Koliko god da zaglaviš i da se razboliš posle vakcine, znaj sigurno da ti je nešto pomogla i da je moglo da bude gore”, poručuje virusolog i mikrobiolog Veterinarskog instituta u Kraljevu Milanko Šekler za Nova.rs. Naš sagovornik vakcinu slikovito poredi sa vojskom, a antitela sa „oružjem” kojim se puca na neprijatelja.

„To vam je kao da je vakcina dala uzburu vojsci u državi. Uzburna znači da je izvršena mobilizacija i da umesto, na primer, 5.000 vojnika Srbija sada ima 50.000 vojnika. Oni znaju odakle neprijatelj napada i koji su mu planovi i svi su spremni – to znači vakcina. Organizam tada poznaje protivnika, zna kako izgleda, zna koje su mu slabe tačke, zna kako će da ga napada i sprema oružje za to. To oružje, to su antitela”, objašnjava tako kao da se rat protiv virusa odvija pred našim očima. (*NovaS*, 26. mar. 2021)

(25) Vakcina vam je kao pancir u vojsci. Kad ste na frontu, pancir će vas sigurno zaštititi i od metka i od gelera. I ako idete na metak, bolje da idete s pancirom. A ako idete na virus, bolje da idete sa antitelima koja će vakcina stvoriti. Jer nikad ne znate kako

možete proći i s koronom i u postkovidu – poručio je nedavno doc. dr Udovičić koji antivakcinaše smatra zmijama koje bljuju otrov na sve strane i ugrožavaju nacionalno zdravlje. (*Telegraf*, 6. okt. 2021)

Suočeni sa izraženom antivakcinaškom, antinaučnom i paranaučnom retorikom, prisutnom nažalost i na mejnstrim medijima u nas, a pogotovo na društvenim mrežama, naučnici i lekari dovijali su se na razne načine u nameri da što živopisnije, što upečatljivije i što ubedljivije ukažu na neophodnost brze i efikasne imunizacije stanovništva. U tom procesu posebno je bilo značajno pojednostaviti objašnjenje o značaju vakcinacije, tj. naučni diskurs prilagoditi širokoj publici i izvršiti njegovu popularizaciju. Popularizacija je (Calsamiglia & van Djik, 2004; Gotti, 2014; Maci, 2013) proces koji se sastoji iz raznovrsnih diskurzivno-semiotičkih postupaka koji imaju za cilj prenošenje laičkih verzija naučnog znanja širokoj publici. Od tih postupaka ističu se pre svega *preformulacija*, ali i *rekontekstualizacija* naučnog znanja i naučnog diskursa, prethodno proizvedenih u specijalizovanim kontekstima kojima široka publika ima tek ograničen pristup. U tom smislu metafore u procesu popularizacije predstavljaju jedan od najpogodnijih eksplikativnih instrumenata zasnovanih na analogiji, s obzirom da uspostavljaju vezu između dva domena iskustva, značenja ili znanja (Calsamiglia & van Djik, 2004: 376) i u tom smislu obavljaju “funkciju premošćavanja” (Pramling & Säljö, 2007: 277) za koju, zahvaljujući svojim moćima simplifikacije i ulozi posrednika između kompleksnog i jednostavnog, imaju ogroman kapacitet. Pogledajmo sledeće primere:

(26) Međutim, kako kaže profesor, ljudi sada, kao u kladionici, razbijaju glavu nepotrebnom dilemom za koju vakcinu da se opredele. „Time se odvlači pažnja od suštine – treba se zaštititi vakcinom koja je na raspolaganju. Svi mi smo kao neplivači u dubokoj vodi koji se prenemažu da li hoće da im se baci tirkizni ili rezedo pojas za spasavanje. Najvažnije je sačuvati se od zaraze, a ostalo su finese.” (*Nova S*, 12. jan. 2021)

(27) „Ovoga puta malo o prvoj vakcini koja je izašla za bolest kovid 19. Prva je mRNA vakcina. Da krenemo prvo uopšte o tome šta je to RNA ili RNK i DNA ili DNK i gde se one nalaze. Radi lakšeg objašnjenja, zamislimo ćeliju kao srednjovekovni grad. Oko grada je veliki, neprobojni zid, a unutar tog zida se nalazi zamak. Između zamka i zida ima svega i svačega. Ima puno toga što nešto radi i proizvodi. U našem zamišljenom zamku se nalazi DNA (DNK).” (*Nova S*, 12. jan. 2021)

(28) On [načelnik Infektivne klinike u Nišu Steva Stanišić] je vakcinaciju kao zaštitu protiv koronavirusa uporedio sa sigurnosim pojasom u automobilu. „Iako vas pojas neće zaštititi 100 odsto, neuporedivo je korisnije da ga vežete”, rekao je on za list *Danas*. (*NI*, 29. sep. 2021)

(29) Šansa da vi dođete u veoma kritično stanje, da završite na respiratoru, ukoliko ste vakcinisani, jeste mala. Možda plastično da predstavimo, to vam je razlika kao da vakcinisani prelazi ulicu na pešačkom, na zeleno svetlo, a nevakcinisani pretrčava na crveno u punom saobraćaju. Tolika vam je razlika u šansi da završite sa teškom kliničkom slikom – poručio je prof. Lađević. (*Politika*, 4. okt. 2021)

Čini se da ove funkcije metafora u pandemijskom diskursu, naime *eksplanatornu funkciju* s ciljem popularizacije vakcinacije, te *persuazivnu funkciju* – ubeđivanja građana u efikasnost vakcine i moć masovne imunizacije, pored onih kon-

vencionalnih koje smo već spomenuli, npr. metafore RATA, najčešće reprezentuju inovativne, nekonvencionalne, kreativne metafore (v. Đurović & Silaški, u štampi). Metaforička kreativnost zasniva se na poigravanju sadržajima i strukturama ciljnog ili izvornog domena, pogotovo onim njihovim aspektima koji se ne koriste konvencionalno u metaforičkoj konceptualizaciji, pa su takve metafore mahom idiosinkratične – utisak je da svaki stručnjak ponaosob raspoláže sopstvenim instrumentarijem metaforičkih okvira koje smatra najpogodnijim za pojednostavljenje i popularizaciju naučnog znanja, te tako te metafore istovremeno predstavljaju i moćne instrumente persuzivnog diskursa.

5. Zaključak

U čemu, dakle, leži moć metafora i koja ih njihova svojstva čine tako zahvalnim i pouzdanim retoričkim oruđem i tako rasprostranjenom retoričkom strategijom u kriznim društvenim događajima? Moć metafora u pandemijskom diskursu najpre proističe iz njihove sposobnosti pojednostavljenja apstraktnih pojmova putem konkretnih i oipljivih okvira, kao i iz njihove izrazite emocionalne obojenosti – sposobnosti da podstaknu željene emocije, te zato poseduju i ogromni ubeđivački potencijal. Pored toga, iako naizgled samo slikovite i bezopasne, metafore nikad nisu neutralno i objektivno sredstvo percipiranja i predstavljanja stvarnosti, već su, zahvaljujući svom svojstvu i sposobnosti prikrivanja određenih, najčešće neželjenih i nepoželjnih aspekata pojava i istovremenom isticanju nekih drugih, željenih ili za konkretnu svrhu podesnih, aspekata pojava, veoma moćno sredstvo perspektivizacije i manipulacije. Zahvaljujući takvim svojim svojstvima, metafore u pandemijskom diskursu u srpskom jeziku, i one konvencionalne i one inovativne, obavljaju niz strateški značajnih i međusobno isprepletanih funkcija: (1) one su nezamenjivo sredstvo afektivne manipulacije primaocima poruka tako što ističu aspekte opasnosti, straha i neizvesnosti povezane sa pojavom i širenjem koronavirusa; otud naglašena emocionalno-evaluativna funkcija metafora; (2) instrument kanalsanja percepcije i ponašanja javnosti u željenom smeru; (3) efektan i snažan mehanizam legitimizacije kontroverznih postupaka vlasti u doba pandemije, a posredno i ostvarenje političkih ciljeva; (4) sredstvo odricanja od odgovornosti i njenog prebacivanja sa donosioca odluka, političke i medicinske elite, na same građane; (5) korisno sredstvo za popularizaciju nauke i prenošenje laičkih verzija naučnog znanja širokoj publici, što akcentuje heurističku funkciju metafora i njenu ulogu u kreiranju novih načina razumevanja naučnih fenomena. Takva multifunkcionalnost metafora još jednom dokazuje da su moćno sredstvo kreiranja željenih stvarnosti u skladu sa potrebama i agendama političkih elita i njihovim unapred definisanim političkim ciljevima i ideologijama, te da ni pandemijski diskurs kao tipični predstavnik kriznog diskursa u tom pogledu nipošto nije izuzetak.

Funkcije metafora o kojima je u ovom radu bilo reči su uz pomoć kritičke analize metafora prepoznate u pandemijskom diskursu na srpskom jeziku. S obzirom na značaj društveno-političkog, kulturološkog i ostalih vrsta konteksta koji oblikuju

metafore, sigurno je da bi se u drugim kulturama i drugim jezicima mogle uočiti i dodatne funkcije karakteristične za drugačije jezičke i vanjezičke kontekste. To bi, kroz kontrastivne međujezičke i međukulturne analize, mogao da bude jedan od pravaca budućih istraživanja ove teme.

Literatura

- Balteiro, I. (2017). Metaphor in Ebola's popularized scientific discourse. *Ibérica*, 34, 209–230.
- Bogetić, K., Bročić, A., & Rasulić, K. (2019). Linguistic metaphor identification in Serbian. In S. Nacey, A. G. Dorst, T. Krennmayr, & W. G. Reijnders (Eds.), *Metaphor Identification in Multiple Languages: MIPVU around the World* (pp. 203–226). John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/celcr.22.10bog>
- Calsamiglia, H., & T. A. van Dijk (2004). Popularization discourse and knowledge about the genome. *Discourse & Society*, 15(4), 369–389.
- Cameron, L., & Deignan, A. (2006). The emergence of metaphor in discourse. *Applied Linguistics*, 27(4), 671–690.
- Cap, P. (2017). *The Language of Fear: Communicating Threat in Public Discourse*. Palgrave Macmillan.
- Charteris-Black, J. (2004). *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. Palgrave Macmillan.
- Charteris-Black, J. (2019). *Metaphors of Brexit: No Cherries on the Cake?* Palgrave Macmillan.
- Charteris-Black, J. (2021). *Metaphors of Coronavirus: Invisible Enemy or Zombie Apocalypse?* Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-85106-4>
- De Rycker, A., & Mohd Don, Z. (Eds.) (2013). *Discourse and Crisis: Critical Perspectives*. John Benjamins.
- Durović, T., & Silaški, N. (u štampi). *Imagine a cell as a medieval fortress: Metaphor as a tool of popularization and persuasion in the Serbian pro-vaccination discourse*. In M. Romano Mozo (Ed.), *Metaphor in Social-Political Contexts: Critical, Socio-Cognitive Approaches*. De Gruyter.
- Fairclough, N., & Wodak, R. (1997). Critical discourse analysis. In T. A. van Dijk (Ed.), *Introduction to Discourse Studies* (pp. 258–284). Sage.
- Flowerdew, J., & Richardson, J. E. (Eds.) (2018). *The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies*. Routledge.
- Flusberg, J. S., Matlock, T., & Thibodeau, P. H. (2018). War metaphors in public discourse. *Metaphor and Symbol*, 33(1), 1–18. <https://doi.org/10.1080/10926488.2018.1407992>
- Gotti, M. (2014). Reformulation and recontextualization in popularization discourse. *Ibérica*, 27, 15–34.
- Hanne, M. (2022). How we escape capture by the “war” metaphor for Covid-19. *Metaphor & Symbol*, 37(2), 88–100.

- Hart, C. (2015). Discourse: Cognitive linguistics and critical discourse analysis. In E. Dąbrowska, & D. Divjak (Eds.), *Handbook of Cognitive Linguistics* (pp. 322-346). De Gruyter Mouton.
- Hart, C., & Cap, P. (Eds.) (2014). *Contemporary Critical Discourse Studies*. Bloomsbury.
- Joffe, H., & Haarhoff, G. (2002). Representations of far-flung illnesses: The case of Ebola in Britain. *Social Science & Medicine*, 54(6), 955–969. [https://doi.org/10.1016/s0277-9536\(01\)00068-5](https://doi.org/10.1016/s0277-9536(01)00068-5)
- Koteyko, N., & Ryazanova-Clarke, L. (2009). The path and building metaphors in the speeches of Vladimir Putin: Back to the future? *Slavonica*, 15(2), 112–127. <https://doi.org/10.1179/136174209X12507596634810>
- Kövecses, Z. (2005). *Metaphor in Culture: Universality and Variation*. Cambridge University Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). *Metaphors We Live by*. The University of Chicago Press.
- Maci, S. (2013). Popularising scientific discourse for an academic audience: The case of Nobel lectures. *Token: A Journal of English Linguistics*, 2, 45–74.
- Musolff, A. (2006). Metaphor scenarios in public discourse. *Metaphor and Symbol*, 21(1), 23–38. https://doi.org/10.1207/s15327868ms2101_2
- Musolff, A. (2016). *Political Metaphor Analysis: Discourse and Scenarios*. Bloomsbury Publishing Plc.
- Musolff, A., & Zinken, J. (Eds.) (2009). *Metaphor and Discourse*. Palgrave Macmillan.
- Musolff, A., Breeze, R., Kondo, K., & Vilar-Lluch, S. (Eds.) (2022). *Pandemic and Crisis Discourse: Communicating COVID-19 and Public Health Strategy*. Bloomsbury Academic.
- Nerlich, B. (2020, September 18) *Metaphors and realities: Coronavirus and climate change*. <https://blogs.nottingham.ac.uk/making-science-public/2020/09/18/metaphors-and-realities-coronavirus-and-climate-change/>
- Nerlich, B., & Halliday, C. (2007). Avian flu: The creation of expectations in the interplay between science and the media. *Sociology of Health & Illness*, 29(1), 46–65. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9566.2007.00517.x>
- Nerlich, B., Hamilton, A. C., & Rowe, V. (2002). Conceptualising foot and mouth disease: The socio-cultural role of metaphors, frames and narratives. *metaphorik.de*, 2, 90–108.
- Olza, I., Koller, V., Ibarretxe-Antuñano, I., Pérez-Sobrino, P., & Semino, E. (2021). The #ReframeCovid initiative: From Twitter to society via metaphor. *Metaphor and the Social World*, 11(1), 98–120. <https://doi.org/10.1075/msw.00013.olz>
- Pérez-Sobrino, P., Semino, E., Ibarretxe-Antuñano, I., Koller, V., & Olza, I. (2022). Acting like a hedgehog in times of pandemic: Metaphorical creativity in the #reframecovid collection. *Metaphor & Symbol*, 37(2), 127–139. <https://doi.org/10.1080/10926488.2021.1949599>
- Pragglejaz Group (2007). MIP: A method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor & Symbol*, 22, 1–39. <https://doi.org/10.1080/10926480709336752>
- Pramling, N., & Säljö, R. (2007). Scientific knowledge, popularisation, and the use of metaphors: Modern genetics in popular science magazines. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 51(3), 275–295. <https://doi.org/10.1080/00313830701356133>

- Ribeiro, B., Hartley, S., Nerlich, B., & Jaspal, R. (2018). Media coverage of the Zika crisis in Brazil: The construction of a “war” frame that masked social and gender inequalities. *Social Science & Medicine*, 200(March 2018), 137–144. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.01.023>
- Semino, E. (2008). *Metaphor in Discourse*. Cambridge University Press.
- Semino, E. (2020). COVID-19: A forest fire rather than a wave? Retrieved from https://eprints.lancs.ac.uk/id/eprint/151450/1/Semino_METODE_piece_Rev_final.pdf
- Semino, E. (2021). Not soldiers but fire-fighters: Metaphors and Covid-19. *Health Communication*, 36(1), 50–58. <https://doi.org/10.1080/10410236.2020.1844989>
- Silaški, N., & Đurović, T. (2011). The NATURAL FORCE metaphor in the conceptualisation of the global financial crisis in English and Serbian. *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku*, 54(1), 227–245.
- Silaški, N., & Đurović, T. (2022a). From an invisible enemy to a football match with the virus: Adjusting the Covid-19 pandemic metaphors to political agendas in Serbian public discourse. In A. Musolff, R. Breeze, K. Kondo, & S. Vilar-Lluch (eds.), *Pandemic and Crisis Discourse: Communicating Covid-19 and Public Health Strategy* (pp. 271–284). Bloomsbury Academic. <http://dx.doi.org/10.5040/9781350232730.ch-015>
- Silaški, N., & Đurović, T. (2022b). *It's like being hit by a tsunami*: The use of the NATURAL FORCE metaphor for conceptualising the COVID-19 pandemic in English and Serbian. *Komunikacija i kultura online*, 13, 161–179. <https://doi.org/10.18485/kkonline.2022.13.13.10>
- Silaški, N., Đurović, T., & Radić-Bojanić, B. (2009). *Javni diskurs Srbije: kognitivističko-kritička studija*. Centar za izdavačku delatnost Ekonomskog fakulteta.
- Slijepčević Bjelivuk, S. (2021). Šta se krije u medijskim naslovima u periodu pandemije? *Jezik danas*, XVIII(18), 25–32.
- Slijepčević Bjelivuk, S. M., & Nikolić, M. M. (2021). Javni diskurs u periodu epidemije kovida. *Srpski jezik*, XXVI, 253–267.
- Sontag, S. (1989). *Illness as Metaphor and AIDS and Its Metaphors*. Penguin Modern Classics.
- Steen, G. (2011). From three dimensions to five steps: The value of deliberate metaphor. *metaphorik.de*, 21, 83–110.
- Steen, G. (2017). Deliberate metaphor theory: Basic assumptions, main tenets, urgent issues. *Intercultural Pragmatics*, 14(1), 1–24.
- Steen, G. J., Dorst, A. G., Herrmann, B. J., Kaal, A. A., Krennmayr, T., & Pasma, T. (2010). *A Method for Linguistic Metaphor Identification: From MIP to MIPVU*. John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/celcr.14>
- Van Dijk, T. (2004). *Communicating Ideologies*. Academic Press.
- Wallis, P., & Nerlich, B. (2005). Disease metaphors in new epidemics: The UK media framing of the 2003 SARS epidemic. *Social Science & Medicine*, 60(11), 2629–2639. Retrieved from <https://psycnet.apa.org/doi/10.1016/j.socscimed.2004.11.031>
- Wicke, P., & Bolognesi, M. M. (2020). Framing COVID-19: How we conceptualize and discuss the pandemic on Twitter. *PLoS ONE*, 15(9), 1–24. e0240010. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0240010>

Nadežda Silaški

THE POWER AND FUNCTIONS OF METAPHORS IN THE PANDEMIC DISCOURSE

Metaphor has been a powerful cognitive and strategic communication instrument of dominant participants in the pandemic discourse, which has already been attested by multiple studies conducted so far (e.g. Musolff et al., 2022; Nerlich, 2020; Olza et al., 2021; Semino, 2021; Silaški & Đurović, 2022a, 2022b; Wicke & Bolognesi, 2020). This paper deals with metaphors in the pandemic discourse in Serbia, which I define here as a public discourse of political elites and health experts used during 2020 and 2021 including both the *primary pandemic discourse* (public addresses of politicians and those of medical experts during the regular sessions of the national Crisis response team) as well as the *secondary pandemic discourse* (that of the media reporting on the Covid-19 pandemic). The paper is couched in the theoretical framework of Critical Metaphor Analysis (Charteris-Black, 2004, 2019, 2021; Musolff, 2006, 2016, 2019; Musolff et al., 2022), especially its strand that promotes a discourse approach to metaphors (Cameron & Deignan, 2006; Semino, 2008, 2020, 2021). The qualitative analysis of the data collected from various media outlets in Serbian (e.g. *Danas*, *NI*, *RTS*, *Blic*, *Politika*, *Direktno*, *Mondo*, *NovaS*, etc.) during 2020 and 2021 has shown that a number of different metaphors, those of WAR, SPORT, NATURAL FORCE / NATURAL DISASTER, as well as a multitude of unconventional, creative and idiosyncratic metaphors, perform several strategic and intertwined functions in the pandemic discourse. These range from serving as an instrument of affective manipulation by communicating a sense of danger, uncertainty and threat coming from the virus, to legitimising the wanted course of action and concealing the responsibility of government officials and health experts, to being one of the useful tools for popularizing medical scientific discourse and making it understandable by the general public for the purpose of combatting a dangerous anti-vaccine rhetoric and boosting Covid-19 vaccine acceptance. Such multifunctionality of metaphors once again attests to their being a potent and persuasive tool of creating the desired realities in line with the needs and agendas of political elites.

nadezda.silaski@ekof.bg.ac.rs